

... Եղանակատառս զընալ ձեռամբ տէր Բարսիլի յերկիրն Կեսարիոյ ի զիւղն Տաւ-մարայ. ի թուականին Հայոցս ՃԼԶ կըրկ-նակի քառից եւ միակ երից (1637 պէտք է ըլլայ) ի թագաւորութեան Սուլթան Իս-րայիմին եւ կաթողիկոս Հայոց Փիլիպ-պոսին:

Էջ 1883. Կեսարիական Ձեռագրաց շար-քին աւելցնելու էր նաեւ Թօմֆեանց ցու-ցակին Բ. հատորին էջ 47 կամ թիւ 22 «Ժողովումն Մեկնութեան Մատթէոսի» նոտրդիր թղթեայ ձեռագիրը, սա մասնա-կի յիշատակարանով «... յաւարտում... մեկնութեան... ի շրջագայութեան... ԹՃԾԶ (1707) ին... Յարութիւն քահանայս Կեսարացի... սկսայ... յիշեցէք... եւ ըզ-ծնողս իմ Բարսամ քահանայն եւ զաշխա-տող սորա որ զթուղթս կոկեաց, զդեռա-բոյս որդիս իմ Աստուածատուրն եւ յու-սուցիչս իմ Յովսէփ վրդն... ի վայելումն Աստուածատուր աստուածարան վարդա-պետի»: Այսօրայեւ չի յիշեր այս Յով-սէփ վրդն. Յարութիւն քահանայ Կեսարա-ցիի ուսուցիչներուն շարքին (էջ 1073-74): Այս Յովսէփ «վրդն» (վարդապետ կամ վարպետ) 1683ին Յայտմաւորքի գրիչ (Կեսարիայ, Յեւքառայ) Յովսէփ երէցն է հաւանաբար, որ հոն կը վկայէ Ներսէս վարդապետի աշակերտ ըլլալը: Սակայն ալ աւելի հաւանական է որ Կեսարացի Յովսէփ Բարունաց պետ եւ Կեսարիոյ Դիտապետ կամ առաջնորդը ըլլայ, 1705ին յիշեալ էրը «Աման օղլու Յովսէփ վարդապետ»:

Յարութիւն քահ. Կեսարացիի այս թուղթ կոկող, զրիչ եւ ծաղկող-մանրա-նկարիչ բաղմարդիւն եւ տաղանդաւոր որդ-ւոյն մէկ մեծարժէք մաշտոցը ունիմ (զը-րեալ Կիրակոս աստուածարան վարդապետ Աստապատցիի համար) գրուած 1742ին Կեսարացի Աստուածատուր երէցի ձեռքով, եւ իրմէ իսկ ծաղկեալ ի Կեսարիա: Մե-ծապէս արժէքաւոր Կեսարիոյ եկեղեցա-կան (որով եւ Հայ Եկեղեցական) տարազի

եւ սովորութեանց համար իր մանրանկար-ներով: Ձեռագիրը ժամանակին պատկա-նէր է ողբացեալ Թէոդիկի, որուն նուի-րեր է 1913 Հոկտ. 13ին Գրիգորիս Արքե-պիսկոպոս Յովհաննէսեան:

Այսքանով ալ կ'անցնինք առանց միջա-մուխ ըլլալու նիւթերու եւ կենսագրու-թեանց մասին, որոնք մասնաւորաբար դիւ-չեն հետաքրքրեր: Ընդհանուր առմամբ աշխատութիւնը չունի Կեսարիոյ մէջ ծաղ-կեալ արհեստներուն եւ արուեստներուն մասին սպառիչ նիւթ: Կը կաղայ վարչա-կան եւ վիճակագրական տեղեկութեանց մէջ: Կը պակսի խիստ կարեւոր եւ գոր-ծը ամբողջացնող ամփոփ գլուխ մը տե-ղացի օտար բնակչութեանց թուական, հա-սարակական, մշակութային անցեալին եւ ներկային մասին: Սակայն ասոնք ամբողջ կարելի է յաւելումով մէջ դետեղել՝ երբ ասոնց մասին պրպտումներ կատարուին եւ նիւթերը մշակուին:

2257-2317 էջերը կը գրաւեն «տաղարու-թեան ընթացքին ստացուած ինչ ինչ նոր տեղեկութիւններ» եւ այսպէս այս «յաւել-ւած»ը կաղմած: Ասոր կը յաջորդէ ամե-նակեանական «ցանկ յատուկ անուններու»:

Ասոր պէս կարեւոր դործի մը համար խիստ կենսական է տալ նաեւ օգտագործ-ուած մատենագրական աղբիւրներու լիա-կատար ցանկը, որ գծրաղգարար զանց է առնուած հոս:

Հուսկ էջ 2471-2479 կը տրուի «Կարե-ւոր վրիպակներու» ցանկ մը: Սակայն բաղմաթիւ կարեւոր վրիպակներ նոյնիսկ այս ցանկին մէջ վրիպեր են տեղ գտնելէ: Օրինակ, էջ 1877 վերէն տող 4, ԹՃԻԳ թուականը վերածուած 1676ի, մինչ պէտք է ըլլար 1674: Դարձեալ անդ տող 10 իրր աղբիւր ցոյց կը տրուի (ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ, Թ. տարի, զիրք ԺԲ, 1900 էջ 1729): Սակայն Աղգաղբական Հանդէսի 1900 տարւոյ թիւը հաւասար է Հինդե-րորդ տարւոյ զիրք 2: Թ. տարի հաւա-

սար է 1904ի երբ ԺԲ համար զիրքն ալ հրատարակուած է արդարեւ: Էջ 329 նը-կարը վերիվայր տպուած է:

Էջ 1887 կը խօսի Սաղէմի թիւ 163 «Մեկ-նութիւն Կաթողիկեայց ի Սարգիս Շնոր-հալոյն» ձեռագրին գրչութեան մասին տալով շատ կիսակատար տեղեկութիւն-ներ նկատի ունեցած ըլլալով ձեռագրին ինչ որ «փոքրիկ» յիշատակարանները. մինչ ձեռագիրը ունի երկար յիշատակա-

րան հարկ եղած ամէն մանրամասնու-թեամբ, որ պէտք էր հրատարակուէր: Ասկէ դատ յիշատակարանը հրատարակ-ուած է ՍԻՈՆի մէջ 1933, էջ 423 բ:

Այսքանով կ'աւարտեմ արգէն խիստ եր-կարած այս գրախօսականս, յուսալով որ յաւելումը չ'ուշանար հրատարակուիլ, եւ նոյն ատեն կը մաղթեմ որ ամէն գիտակից եւ ուսումնասէնչ հայ ունենայ օրինակ մը այս պատկառելի աշխատութեան:

Յ. ՔԻՐՈՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ՄԻԻԹԱՐ ԱՐԲԱՅՈՐ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍԸ
ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԵՋ

Ս. ՎԱԶԱՐ

Ա. պրիւ 27-ին Միւթարի մահուան 198-րդ տա-րեկարձը Վենետիկի Միւթարեան մայրա-վանքի ինկաբոյր յարկին տակ տօնուեցաւ:

Այդ գեղեցիկ օրը սկսաւ առաւօտեան ժամը 10-ի քառաձայն Պատարագով, Կոմիտաս Վար-դապետէ եւ Եկմալեանէ ընտրուած կոորներու երգեցողութեամբ:

Ըստ գարաւոր աւանդութեան, տեղի ունեցաւ ապա ճեմարանական հանգեսը, ի յիշատակ Հայոց մեծ Լուսանորդին, իր ձեռակերտ մեծ գրագարանին մէջ, ուր մեծ շքեղութեամբ զար-գարուած էր անոր կիսանդրին, գարնան նորա-բողբոջ ծաղիկներով:

Հանդէսը բացուեցաւ «Զարթիւր աշխարհ» քայլերգով նուիրուած Միւթարի, Միւթարեա-նական ընդհանրական Աբբաճօր՝ Գեղա. Սրա-թեանս ընդհանրական Վերապատուեալ Հայ-պիտն Վ. Ուլուհոճեանի, Վերապատուեալ Հայ-րերուն, Վենետիկի հին եւ նոր բոլոր գաղութին եւ Խաղաղի բարձրաստիճան բարեկամներու ներկայութեան եւ յոանկայս:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Հ. Իգնա-տիոս Ագաթեան, որ այլեւս պաշտամունք գար-ձած սովորութեան մը համաձայն, գեղեցիկ

կերպով հիւսեց Աստուծոյ Ծառային կեանքին ու գործին գերբնական նկարագիրը, շեշտելով թէ ան բովանդակ Հայ համաձայնքին համար եղաւ աստուածային նախաինամութեան մեծ ա-գոյն պարգեւներէն մին ժիլ գարուն մէջ, ինչ-պէս եղած էին Գ. գարուն Լուսանորդի եւ անոր անմիջական յաջորդ Հայրապետները, Ե. դա-րուն Մեծն Սահակ ու Մեսրոպ, ԺԱ. եւ ԺԲ գարերուն Պաշտօնունի Հայրապետները:

Բանախօսութեան վերջնալուծն, երգչա-խումբը զաշխարհ ընկերակցութեամբ յաջողու-թեամբ երգեց Կոմիտաս Վարդապետի «Ծիրանի Դրան» եւ «Սլազիւղ»ը որմէ վերջ, Աղգաթանդր Աստուածատուրեան, նախկին սան Մուրատ-Ռաֆայէլեանի, այժմ բժշկութեան ուսանող, արտասանեց զգայուն շեշտերով Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեանի «Միւթարի» նուիրուած բանաստեղծութիւնը: Ապա երգչախումբին եր-կու երգիչները երեք կոոր մեներգներ երգեցին, «Սրտերու երգը» - (Il Canto dei Cuori) «Կտակ» - (Il Testamento) եւ «Միայնու-րեալ» - (Alla solitudine), որոնք Հ. Վահան Յովհաննէսեանի խոսկան ներշնչումով, գե-րութեան զաշտերու մէջ ստեղծած կոորներ էին, իսկ երաժշտութիւնը անոր գերութեան ընկեր, խաղացի երաժշտագէտ Saviniին: Հանդիսականները բուռն ծափահարութեամբ իրենց զմայլանքը եւ ուրախակցութիւնները յայտնեցին:

Խօսք առաւ Հ. Վահան Յովհաննէսեան, ներ-կայ Հայ գաղութին հասկնալի աշխարհաբար լեզուով: Միւթար, ըսաւ ան, եղաւ այն մար-գերէն, որոնք նախասահմանուած են անմա-

